

Bidrag til Ø. Brønderslev-Hallund Præstehistorie.

Af C. Klitgaard.

Siden S. V. Wiberg i Aarene omkring 1870 udgav sit store Værk »Personalthistoriske, statistiske og genealogiske Bidrag til en almindelig dansk Præstehistorie« — et for sin Tid fortræffeligt Arbejde —, er der naturligvis, og særlig i den nyere Tids righoldige lokalhistoriske Literatur, fremkommet meget Stof, der dels berigtiger og dels udfylder Wibergs Materiale, og en ny, revideret Udgave af hans Præstehistorie har længe været ønsket og tiltrængt; men ingen synes at have haft Mod til at give sig i Lag med et saadant Arbejde, og der vil vel løbe meget Vand i Stranden, inden vi faar en ny »Wiberg«.

Imidlertid vil det selvfølgelig lette Forarbejdet til en saadan, om de talrige Lokalhistorikere efterhaanden lader deres herhen hørende Stof trykke i de historisk-topografiske Tidsskrifter og Bøger, og ud fra dette Synspunkt skal her gives et Par smaa Bidrag til Øster-Brønderslev-Hallund Sognes Præstehistorie i det 17. Aarhundrede.

1599 blev Sallingboen Laurids Lauridsen Præst i Ø. Brønderslev-Hallund efter den da afdøde Jens Mogensen, hvem han allerede 1584 var hos.

Hr. Laurids døde 1621, Skifte 15. April 1622 (Jerslev H. Tgb. 7. Maj 1640), og i Kirken hang 1728 og 1769 en »Præste-Familie-Tavle« med hans Billede og

Livsdata (Alb. Thura: »Jerslev Herred« og Jydske Eft. 1769 S. 370). Han var gift med Karen Jensdatter, død 1645, Skifte 9. Maj s. A. (se Jerslev H. Tgb. 23. Marts 1648), antagelig Datter af Jens Pedersen i Burholt i Ø. Brønderslev S., d. 1615, og Kirsten Hansdatter Mørk af Saltumgaard, begge af fremragende Selvejer-Bondeætter. Efter Hr. Laurids' Død ægtede Karen Jensdatter Hr. Christen Pedersen, Sognepræst i Ulsted (død før 1640), og efter hans Død tog hun Ophold hos sin nedennævnte Dattermand, Hr. Christen Gertsen Kobberup Præst i Hellevad-Ørum, hvor hun boede 16. Juni 1642 (Jerslev H. Tgb.). Hun var Ejer af $\frac{1}{2}$ V. Hæbbelstrup i Hallund Sogn, som hun formodentlig havde arvet efter Faderen, hvis Fader og Farfader havde ejet Halvdelen af denne Gaard.

Hr. Laurids og Karen Jensdatter havde 7 Born, nemlig:

1. Lisbet Laursdatter, gift med Anders Mortensen Kjærulf i Nejsum (se C. Klitgaard: Kjærulfske Studier S. 22 og 307 ff.),
2. N. N. Laursdatter, gift med Jens Nielsen i Lyngdrup i Horsens S.
3. N. N. Laursdatter, gift med Oluf Eriksen i Kraghedegaard, Ørum S.
4. Anne Laursdatter, gift med Morten Nielsen Kjærulf i N. Ravnstrup i Ørum S.
5. Maren Laursdatter, gift med Hr. Christen Gertsen Kobberup, Præst i Hellevad-Ørum.
6. Oluf Lauridsen, Fæster af Stadegaard i Serreslev Sogn, døde før 1632, skænkede 1626 Prædikestol til sin Sognekirke. Gift med Anne Andersdatter, Datter af Anders Andersen i V. Brønderslev og Sønnedatter af Anders Skriver i Hals Fogedgaard, d. 1589, og Anne Andersdatter Kjær-

ulf. Oluf Laursen havde 5 Børn, nemlig Jens Olufsen i Ø. Aa i Serreslev, Laust Olufsen i Stedegaard; Maren Olufsdatter, gift med Hr. Peder Christensen, Præst i Rubjerg-Maarup; Anne Olufsdatter, gift med Hr. Daniel Jensen, Kapellan i Vraa, og Karen Olufsdatter (Jerslev H. Tgb. 8. Novbr. 1632 og 16. Marts 1648).

Efter Oluf Lauridsens Død ægtede Anne Andersdatter (før 1632) Søren Rasmussen i Stedegaard, en af Jerslev Herreds Storbønder i første Halvdel af 17. Aarh. Hun døde før 16. Marts 1648.

7. Laurids Lauridsen, blev 1602 residerende Kapellan i Hellevad, Hellum og Ørum og efter Fadrens Død 1621 Præst i Ø. Brønderslev-Hallund, i hvilket Kald han døde som Provst 1629 — »i Pestens Tid«. (Jydske Eft. 1769 S. 370). Han var gift med Birte (Birgitte) Andersdatter, Søster til hans ovennævnte Broders Hustru, og hun ægtede anden Gang hans Eftermand i Kaldet. Hr. Laurids havde 4 Børn, nemlig Laurids, der 1650 studerede i Kbh., Johanne, der 1640 var gift med Hr. Peder Andersen Randers i Ø. Brønderslev, og Karen, der 1650 var hjemme, samt 1 Barn død 1640—50. (Jerslev H. Tgb. 7. Maj 1640 og 19. Septbr. 1650).

Erik Nielsen Børglum blev Præst her 1629. Han var Søn af Sognepræsten Niels Jakobsen i Børglum og Karen Mortensdatter; blev Student Aalborg 1622 og ægtede 1631 sin Formands Enke Birgitte Andersdatter og efter hendes Død efter 1650 hendes Søkendebarn Anne Jensdatter Hals, Datter af Raadmand Jens Andersen Hals i Aalborg. Hun var endnu 1638 ugift og opholdt sig da paa Ø. Gerndrup i Ø. Brønderslev Sogn. I sidste Ægteskab 2 Børn: Lars og Niels.

Hr. Erik døde 1647 og blev efterfulgt af Peder An-

dersen Randers, som døde 1668, og som var gift med Johanne Lauridsdatter, der ægtede hans Eftermand Claus Jensen Brun, og som var Datter af ovennævnte Hr. Laurids og altsaa Steddatter af Hr. Erik Nielsen Børglum.

Da Hr. Erik var død, og der skulde kaldes ny Præst, opstod der Strid mellem Pastoratets 2 Sogne om, hvem Efterfølgeren skulde være. Hallund Sognemænd kaldte nemlig Kapellanen i Hellevad Hr. Christen Andersen Tornby til Præst; han havde under Hr. Eriks Sygdom saavel som ogsaa i Krigstiden 1644--45 forrettet Tjeneste i Ø. Brønderslev-Hallund, hvor man var godt tilfreds med ham.¹⁾ Ejeren af Burholt i Ø. Brønderslev Sten Holgersen Bille, som var Lænsmand paa Sejlstrup, og som 1642 havde faaet Burholt med sin Hustru Karen Ottedatter Skeel, mente imidlertid, at han som største Jorddrot i Pastoratet havde Ret til at forestaa Præsteudvælgelsen, selv om Burholt ikke var nogen Sædegaard, hvad han dog kaldte den, og han fik Peder Andersen Randers kaldet til Præst. Herover følte Hallund Sognemænd sig meget brøstholdne og indgav i Fasten 1648 Klage over Sten Bille til Rigsraadet, og »Danske Kancelli« skrev til Lænsmanden paa Aalborghus, Gunde Lange, samt til Biskoppen i Aalborg, Anders Andersen Ringkøbing, at de skulde undersøge Sagen og skaffe Klagerne Ret.

Ved Altergangen i Hallund Kirke 23. April samme Aar forefaldt der imidlertid en Begivenhed, som gav Klagerne mere Vind i Sejlene. Blandt Nadvergæsterne var en Kirsten Simonsdatter fra Hollensted — Søren

¹⁾ Efter at have været res. Kapellan i Hellevad, blev han 1653 Kapellan i Sæby og 1655 øverste res. Kapellan ved Holmens Kirke i Kbh., hvor han døde 1663 i en Alder af 54 Aar. Han var gift med Anne Nielsdatter Kjerulf fra Kjærsgaard i Hellevad (se C. Klitgaard: Kjerulfske Studier S. 414).

Nielsens Hustru —, og hende forbigik Præsten med Vinen, efterat hun sammen med de andre havde faaet Brødet. Herom toges der Tingsvidne 12. Maj 1648 og 17. August 1648, og sidstnævnte Dag vidnede Tomas Tomsen i Hallund med mange flere, at da Præsten gik Kirsten Simonsdatter forbi med Kalken, saa han, at hun sad »paa Disken« skikkelig med de andre. Hr. Peder spurgte saa Vidnerne, om de ikke samme Gang saa, at han gik tilbage til Kirsten igen med Kalken, men derom vilde de ikke udtale sig.

De misfornøjede i Hallund klagede saa til den gejstlige Øvrighed, og Hr. Peder blev suspenderet, og Proces mod ham begyndt, og endvidere sendtes de efternævnte Klage til selve Kongen:

»Allernaadigste Herre og Konge giver vi fattige Sognemænd udi Hallund Sogn i Jerslev Herred udi Vendsyssel, Eders kgl. Majestæts underdanigste Undersaatter, Eders kgl. Majestæt allerydmygeligen og underdanigst til Kende, det (∴ at) vi fattige Mænd udi Faste sidstforleden udi den bedrøvelige Tid (∴ Chr. 4. var nylig død) for Danmarks Riges Raad har ladet andrage, hvorledes ærl. og velb. Mand Steen Bille, Befalingsmand paa Sejlstrup Slot, hans Fuldmægtig, imod den Frihed, Eders Hr. Fader, Salig og Højlovlig Ihukommelse, os saavel som andre Hans Majestæts Undersaatter undt og tilladt haver, at naar nogen Præst ved Døden afgaar, da Sognemændene Fuldmagt at have inden 6 Ugers Dag selv en Sognepræst at kalde, hvilket vi og udi rette Tid gjort haver og udi vores afgangne Sognepræsts Sted efter gudelig Bøn og Paa kaldelse (haver) udvælget og kaldet hæderlig og vel lærde Mand, Hr. Christen Andersen, Medtjener i Guds Ord til Hellevad Kirke med sine Annekser, som haver baade i forleden Fjendetid saavel som siden udi vores kære, nu salige Sognepræsts Sygdom og Skrøbelighed baade i Kirken og siden tilbetjent os. Imod samme naadigste Frihed og Kald haver velb. den gode Mands (∴ Steen Billes) Fuldmægtig i hans Navn med nogle

faa den gode Mands egne Tjenere (∴ Fæstere) kaldet og indsat en Person, som vi ikke kender, til at være vores Sognepræst, uanset ingen af de rette Kaldsmænd af forskrevne Hallund Sogn, som er rette Hovedsogn, hannem kaldet haver, men den ganske Menighed i forskrevne Sogn saavel som den største Part i Annekssognet den Dag, han blev kaldet, haver hannem aldeles afsagt, og haver de gode Raadherrer samme Tid givet os gode Ansvar og meddelt os Skrivelse fra Eders kgl. Majestæts Kancelli til ærl. og velb. Mand Gunde Lange, da Lensmand paa Aalborg Slot, saavel som Biskoppen, at de skulde forskaffe os Ret, hvilket dog ikke til dis sket er. Tilmed haver samme indtrængte vores Sognepræst siden derefter forset sig med det højværdige Alterens Sakramentes Uddelelse, idet han haver meddelt en Dannekvinde her i Hallund Kirke det velsignede Brød og med den velsignede Kalk hende forbigaaet, som med Tingsvidne efter hendes egen Bekendelse og forskrevne Sognepræsts Bekendelse for sin Herredsprovst og andre Godtfolks Vidne, som var ved Dug og Disk med hende, er at bekræfte. Og der siden er procederet i Sagen, hvorfor samme vores Sognepræst af sin Herredsprovst siden sidst forleden haver været Prædikestolen forbødet, og vi desmidlertid ikke har haft uden en Lejopræst og tilmed stor Tø (∴ Ophold), Trætte og Penges Udgift til Ting og Stevne. At Eders kgl. Majestæt naadigst for Guds Skyld vilde anse saadan vores Fortrængsel og Uret og tillade, vi maatte beholde den Sjælesørger og Pastor, vi kaldet haver, eller og Eders kgl. Majestæt naadigst vil skikke os en anden, som kunde være Gud til Ære og os og hans Menighed til Opbyggelse og Forfremmelse, forhaabendes af Eders kgl. Majestæt naadigst og gunstigst Gensvar.

Den almægtigste Gud, alle gode Gerningers Belønner, vil det rigeligen belønne, og vi fattige Mænd vil altid findes Eders Majestæts underdanige, pligtskyldige og tro Undersaatter; den almægtigste Gud spare og bevare Eders kgl. Majestæts Højmægtighed udi al Lyksalighed til Sjæl og Liv! Amen!«

Til Vitterlighed, at saa i Sandhed er, haver vi efter-

nævnte Mænd paa Menighedens Vegne i Hallund Sogn vores Signeter undertrykt.

Actum Hallund Sogn, d. 9. Septbr. 1648.

Eders kgl. Majestæts underdanige, ydmygelige og tro Undersaatter altid: Peder Pedersen i Hallund, Tomis Tomisøn ibm., Anders Laursen i Hollensted, Christen Madsen i Sønderlunden.«

Kopien af Ansøgningen bærer følgende Paategning:

»At dette er rigtig Kopi af den Supplikation, Hallund Sognemænd haver til Kgl. Majestæt ved Anders Laursen i Hollensted og Knud Christensen sammesteds ladet overlevere ved højbemeldte Kgl. Majestæts øverste Sekretær Otto Krag, og findes paategnet: Ut sequitur¹⁾: Hans kgl. Majestæt vil naadigst Supplikanterne og denne Sag til Lov og Ret og ordentlig Proces have henvist, hvorved de Kaldet kan paatale, om de det vil, saavel som de Beskyldninger, som de imod deres Præst formene at have, tilbørligen udføre.

Aalborgus, 13. September 1648.

Otto Krag.«

»Det haver vi underskrevne saaledes med Originalen konfereret, Dag og Tid ut supra.

Erik Krag Hans Sørensen Peder Galskøtt
e. H. e. H. e. H.«

Imidlertid gik Processen angaaende Nadveruddelingen sin Gang og kom for Landstinget 27. Septbr. 1648; her paastod Hr. Peder Andersen de sidste Tingsvidner underkendt, og i Dommen hedder det: »Efterdi forskrevne Kirsten Simonsdatter haver vidnet, hvorledes Præsten Hr. Peder Andersen udi Sakramentets Meddelelse skal have gaaet hende forbi med Kalken og dog ej straks paa fersk Fod udi Kirken for Menigheden det at have tilkendegivet, men fast mere med Christen Andersen Ladegaardsfoged hans Vidne be-

¹⁾ Som følger.

vises, Kirsten Simonsdatter for hannem paa Kølskegaard skal have bekendt, at hun fik noget lidet af Vin af Kalken, hvilket hans Vidne hun og for Tingsdom haver vedgaaet, at hun skal have faaet ikke videre end en eneste Draabe Vin, da kunne vi efter saadan Lejlighed ikke kende forskrevne Kirsten Simonsdatters Vidne og Beskyldning — saavel som og de andres Vidnesbyrd, som samme Tid med hende blev kommuniceret, som dog ej udførlig haver vidnet eller været bevidst, om hun fik Vin eller ej, derudinden saa nok som at være, at de bør nogen Magt at have, men magtesløse at være og ikke at komme forskrevne Hr. Peder Andersen til nogen Forhindring udi nogen Maade, men forskrevne Peder Nielsen i Hæbbelstrup (∴ P. N. Kjærulf i Ø. Hæbbelstrup), Christen Andersen Ladefoged og deres Medfølgeres Vidne, som dog Mesteparten med forskrevne Kirsten Simonsdatters egen Vedgaaelse inden Ting bestyrkes, ved Magt at blive, eftersom fremlagte Breve i dennem selv udviser og med mere videre bemelder.«

Efter Modtagelsen af Kongens Brev, hvori Præstekaldelsens Gyldighed henvistes til retslig Afgørelse, og endnu før Landstingsdommen angaaende Nadveruddelingen var afsagt, maa Hallundboerne have været klar over, at Slaget var tabt for deres Vedkommende, thi Mikkelsdag (∴ 29. Septbr.) var Hr. Peder Andersen og det misfornøjede Parti samlet hos Peder Nielsen Kjærulf i Ø. Hæbbelstrup, og der blev Parterne i Overværelse af Herredsprovsten Hr. Laurids Jensen Bjørn, Præst i Jerslev, forligt saaledes, at den begyndte Rettergang skulde ophæves og erklæres død og magtesløs og dæmpet, som om den aldrig havde været talt om, og Parterne skulde gøre og bevise hverandre alt Godt.

For saa vidt var al Ting jo nu i Orden, men Sten Bille følte sig brøsthølden ved det, Hallundboerne havde anført om ham i deres Klage til Kongen, og 30. Aug. 1649 havde han ved sin Fuldmægtig Henrik Hansen Lund i Saltum¹⁾ ladet indstævne 27 Mænd og Kvinder samt Hr. Peder Andersen angaaende denne Sag, og Sten Bille lod da i Retten fremlægge en saalydende Klage:

»Efterdi jeg har min Sædegaard saavel som og de bedste og fornemste Tjenere udi det største og bedste Sogn²⁾, som Sognepræsten af Arildstid og hidtil altid har været udi bosiddende, formener jeg fordi, at Øster Brønderslev Sogn er og bør at nævnes for Hovedsognet, og eftersom de 7 Mænd, som efter Ordinan-
cen tilnævnes at kalde, skal tages af Sognene, som til Kaldet hører, de fleste af Hovedsognet udi Provst-
stens Overværelse og de andre af Annekset, hvilket forskrevne Hallund Sognemænd ikke har villet agte eller efterkomme, men forsætlig viser dennem trodslige med samme Kald at have omgaaedes. For det andet: Eftersom de Hallund Sognemænd udi forskrevne Supplikats foregiver, at forskrevne Præst siden skal have forset sig med højværdige Alterets Sakramentes Ud-
delelse udi Hallund Kirke, og til saadan deres An-
givelse at besmykke er der en Kvinde Kirsten Simons-
datter udi Hollensted tilbragt først at sige, hun intet bekom af Kalken, da hun den 23. Aug. 1648 var til Alters udi forskrevne Hallund Kirke, saavel som andre Folk saadan hendes Sagden (∅: Udsagn) at skulle be-
kræfte, hvilke deres sammensankede Vidner siden til Viborg Landsting er indkaldet, hvor forskrevne Vidner

¹⁾ Havde været Foged paa Lundergaard (1640) og senere paa Bratskov, optraadte i 1640erne jævnligt paa Tingene som Fuldmægtig for andre (Prokurator) og boede i Saltum i Hvetbo Herred, hvor han var Ting-
skriver i 1655—1659.

²⁾ Burholt var vel ingen Sædegaard, men i Sten Billes Tid og senere laa der dog en Del hoveripligtigt Gods under Gaarden, saaledes Hvilshøjgaard og et Par Gaarde i Hvilshøj By, Skarvad og Brogaard og flere Steder paa Kraghede, Nejest og Ø. Gerndrup, alt i Ø. Brønderslev Sogn.

er magtesløse kendt. Da efterdi forskrevne Kirsten Simonsdatters indførte Ord og Mundheld udi Tingsvidner, hun vidnet haver, findes tvært imod hinanden og udi saa Maade usandfærdig kan eragtes, menendes fordi hun derfor bør efter Recessen at straffes og stande til Rette saavel som og dennem, som samme usandfærdige Vidner forhvervet haver, derfor efter Forordningen at straffes og stande til Rette, som vedbør.

Ilige Maade Hallund Sognemænd deres Angivende for Kgl. Majestæt og Rigens Raad at bevise eller derfor lide Tiltale.«

Henrik Lund begærede derefter Dom afsagt.

Hallundboerne var da Fæstere under Kølskegaard, som paa hin Tid ejedes af Mogens Kaas' Børn med Thomas Kaas som Bruger af Gaarden, og paa hans og Hallundboernes Vegne mødte Anders Pedersen fra Jerslev i Retten, hvor han fremlagde det af Hr. Peder Andersen og Hallundboerne indgaaede Forlig, hvilket ogsaa var tiltraadt af ærl. og velb. Thomas Kaas, hvorfor han intet videre vilde have med Sagen at skaffe end til Fred og Rolighed. Da Anders Pedersen imidlertid ikke havde medbragt nogen skriftlig Erklæring herom fra Thomas Kaas, blev Sagen først opsat 5 Uger og derefter 1 Uge, hvorpaa den paany foretoges 11. Oktober 1649, da Henrik Lund i Rette lagde en Kopi af Hallundboernes Klage til Kongen.

Nu fremlagde Anders Pedersen fra Jerslev et skriftligt Indlæg mod Sten Billes Klagemaal af følgende Indhold: »Efterdi Kølskegaard liggende i Hallund Sogn haver været udi langsommelig Tid en Adelsgaard, og Adelspersoner der paa boet haver og den besiddet, og Hallund Sogn fordi (∴: derfor) haver været Hovedsognet, som med gamle Kaldsbreve og i anden Maade vel er at bevise, og formenes endnu at være og bør at agtes for Hovedsognet, efterdi der ej er nogen Adels-

gaard i Øster Brønderslev Sogn, som nu befindes eller udi langsommelig Tid af Adelspersoner haver været besiddet.

For det andet: Belangende den Angivelse med de Vidnespersoner, som i samme Sag vidnet haver, da har Sagen været for de gode Mænd Landsdommerne indstævnet, og de gode Mænd ej haver villet kende dem for usandfærdige Vidner, saa de derfor burde at straffes. Tilmed er ikke heller den gode Mand velb. Sten Bille Stiftslensmand, ej heller Jerslev Herred ligger under den gode Mands Len og Forbed¹⁾, og ej heller forskrevne den gode Mand er nogen af forskrevne tvistige Parters rette Øvrighed, formener jeg (derfor) min gode Husbonds Tjenere efter slig Lejlighed for forskrevne . . . Tiltale . . . bør kvit at være.

For det tredje er Sagen begge Parterne udi Venlighed, Tilfredshed og Rolighed imellem forhandlet og forligt, som med Kontrakten er at bevise — — —, og Anders Pedersen mente, at ingen anden end Parternes rette Øvrighed kunde rejse Paatale i Sagen, og at Sten Bille ikke kunde bryde ind i den. Endelig mente han, at hvis Hallund Sogn herefter skulde anses som Annekssogn, skulde Sognets Hovedbesidder velb. Thomas Kaas indstævnes til Paahør.

Herredsfogeden Peder Jensen Kjærulf afsagde den Kendelse, at Hallund Sognemænd, der havde klaget til Kongen over Sten Bille, burde bevise Klagens Rigtighed eller derfor lide Tiltale; men endnu Aaret efter førte Sten Bille Proces mod 35 Hallundboere for at faa dem til at bevise Rigtigheden af deres Paastand om, at Hallund var Hovedsognet o. s. v. (Jerslev H. Tgb. 13. Juni og 22. Aug. 1650.

¹⁾ Jerslev Herred laa under Aastrup Læn.